

Коваленко А. В.

СУТНІСТЬ ТА МЕТОДОЛОГІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ПРАКСЕОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ В КРИМІНАЛІСТИЦІ

У статті досліджено сутність і методологічне значення праксеологічного підходу в криміналістиці. Проаналізовано співвідношення категорій «підхід» і «метод». Простежено генезу застосування положень праксеології в криміналістиці. Розглянуто злочинну діяльність і діяльність із розкриття, розслідування та запобігання злочинам як предмет дослідження криміналістики з позицій діяльничого та праксеологічного підходів. Практичне значення складової криміналістики полягає в дослідженні та оцінці названих видів людської діяльності з погляду їхньої ефективності. Названий підхід визначає специфічний напрям та інструментарій дослідження діяльності щодо боротьби зі злочинністю з метою підвищення її ефективності. Практичне значення дослідження та з'ясування більш і менш ефективних проявів злочинної діяльності дає змогу визначити пріоритети в боротьбі з нею, прогнозувати дії злочинця та інших осіб, які протидіють розслідуванню. Окреслено значення праксеологічного підходу в криміналістиці як одного з елементів її методологічного апарату, ілюстрації практичної спрямованості науки, одного з керівних принципів побудови рекомендацій техніко-криміналістичного, тактичного й методичного характеру. Сформульовано визначення поняття праксеологічного підходу в криміналістиці як форми наукового пізнання, напряму дослідження злочинної діяльності та діяльності з розкриття, розслідування та запобігання злочинам, що полягає у вивченні характерних ознак названих видів діяльності з метою розроблення практично спрямованих рекомендацій щодо оптимізації процесу боротьби зі злочинністю.

Ключові слова: методологія криміналістики, діяльнісний підхід, праксеологічний підхід, ефективність діяльності, криміналістична праксеологія.

Постановка проблеми. Досудове розслідування злочинів в Україні, особливо його початковий етап, сьогодні є недостатньо ефективним через низку різноманітних проблем організаційного та процесуального характеру. На підтвердження цієї тези можна навести статистичні дані Єдиного звіту про кримінальні правопорушення за січень–грудень 2019 року [1], опублікованого Офісом Генерального прокурора. Протягом звітного періоду правоохоронці облікували 444 130 кримінальних правопорушень, з них лише у 171 691 випадку (38,7 %) було вручено повідомлення про підозру, у 158 684 випадках (35,7 % від облікованих, 92,4 % від повідомлень про підозру) матеріали провадження було передано до суду. Ще щодо 281 119 кримінальних правопорушень на кінець звітного періоду рішення про закінчення чи зупинення кримінальних проваджень не прийнято (з урахуванням проваджень, відкритих у попередні звітні періоди). Ще більше погіршує ситуацію високий рівень латентності злочинів, які не виявляються, не розслідуються та не враховуються в офіційній статистиці.

Одним із способів підвищення ефективності діяльності правоохоронців є розроблення,

вдосконалення та впровадження в практику криміналістичних рекомендацій із розкриття, розслідування та запобігання злочинам. Спрямованість криміналістики на оптимізацію діяльності правоохоронців дає змогу виокремити в рамках її методології праксеологічний підхід, який формує інструментарій для створення подібних рекомендацій та потребує окремого наукового дослідження. Визначення сутності та методологічного значення названого підходу в криміналістиці сприятиме подальшому розвитку методології науки та підвищенню якості розроблених нею практичних рекомендацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробленню методологічного апарату криміналістики у своїх працях приділяли увагу Р. С. Белкін, А. І. Вінберг, Г. Гросс, А. В. Дулов, В. А. Журавель, В. Я. Колдін, В. О. Коновалова, І. Ф. Крилов, С. В. Кузьмін, В. О. Образцов, С. М. Потапов, М. В. Салтевський, В. В. Тіщенко, В. Ю. Шепітько та інші вчені. Проблеми використання в криміналістиці здобутків праксеології знайшли відображення в працях О. Я. Баєва, В. Гутекунста, В. Я. Колдіна, В. Ю. Сокола, Т. Ганаузека, М. Г. Щербаковського та інших

науковців. Водночас на доктринальному рівні до сьогодні не було визначено сутність та значення праксеологічного підходу в криміналістиці, його місце в методології цієї науки, що вказує на актуальність та своєчасність пропонованого дослідження.

Метою статті є з'ясування сутності праксеологічного підходу в криміналістиці, його місця в методології науки та значення для теорії і практики боротьби із злочинністю.

Виклад основного матеріалу. Погляди науковців на методологічний апарат криміналістики змінювалися еволюційно з розвитком самої науки. У процесі наукового пошуку вчені сформулювали цілу низку поглядів на природу й предмет криміналістики, так само як і підходів до здійснення наукових криміналістичних досліджень. Попри значну кількість доктринальних праць у цій сфері, низка питань методологічного апарату криміналістики сьогодні лишається дискусійною.

Зокрема, актуальним є питання щодо співвідношення методологічних категорій «підхід» і «метод». У цьому аспекті видається слушною теза В. В. Тіщенка про те, що в криміналістиці ці поняття не можуть бути ототоженені та потребують розмежування [2, с. 319]. Проблема співвідношення згаданих понять на сьогодні не знайшла остаточного розв'язання і у філософії. На увагу заслуговує позиція Е. П. Семенюка, який розуміє підхід до наукового пізнання як логіко-гносеологічне і методологічне утворення, яке чітко виражає тільки спрямованість наукового дослідження, обмежуючи її зазвичай одним аспектом (принаймні кількома взаємопов'язаними напрямками), та яке, на відміну від методу, принципово позбавлене будь-якого обмеження і навіть чіткої фіксації тих засобів, якими здійснюється дослідження [3, с. 55]. Метод у філософській енциклопедичній літературі визначають як систематизований спосіб досягнення теоретичного чи практичного результату, розв'язання проблем чи одержання нової інформації на основі певних регулятивних принципів пізнання та дії, усвідомлення специфіки досліджуваної предметної галузі і законів функціонування її об'єктів. Метод охоплює стандартні та однозначні правила (процедури), що забезпечують достовірність знання, яке формується [4, с. 373].

Водночас методологія у філософії – це сукупність підходів, способів, методів, прийомів та процедур, що застосовуються в процесі наукового пізнання та практичної діяльності для досягнення наперед визначеної мети [4, с. 373], що вказує на взаємне існування та взаємодію підходів

і методів наукового пізнання. Видається, що підхід є більш загальною категорією, яка визначає спрямованість дослідження та стає підставою для обрання загальних і створення власних методів наукового пізнання відповідної науки.

У рамках наукового пошуку в сучасній криміналістиці використовують системно-діяльнісний, системно-структурний, технологічний, функціональний, інформаційний та інші підходи [5, с. 19]. Аналіз наукових джерел показав, що одним із ключових підходів до розуміння природи, предмета криміналістики, здійснення криміналістичних наукових досліджень сьогодні є діяльнісний підхід.

Р. С. Белкін визначав діяльність як динамічну систему взаємодії суб'єкта зі світом, що є специфічно людською, внутрішньою та зовнішньою активністю, яка регулюється свідомістю. На його думку, злочинна діяльність і діяльність із розкриття та розслідування злочинів є об'єктами криміналістичних досліджень [6, с. 22]. Схожу думку висловлює і В. Ю. Шепітько, який називає двоєдиний об'єкт пізнання науки криміналістики: злочинну діяльність (злочинну поведінку) та діяльність із розкриття, розслідування злочинів, встановлення істини у справі [7, с. 429].

М. В. Салтевський писав, що діяльнісний підхід у криміналістиці означає дослідження об'єктів, явищ та подій в аспекті специфіки діяльності суб'єкта злочину. Криміналістика не досліджує правової сторони дій злочинця, вона вивчає його динамічну (поведінкову) сторону, зокрема те, якими засобами він досяг поставленої мети. Діяльність суб'єкта злочину відображається в матеріальному середовищі у вигляді матеріальних та ідеальних слідів-відображень [8, с. 37]. На думку В. В. Тіщенка, діяльнісний підхід дає змогу аналізувати окремо взяті злочини як певну більш-менш складну систему дій, психофізіологічних актів, учинків, що здійснюється для отримання бажаного злочинного результату, тобто як діяльність [9, с. 139]. Дослідження такої діяльності покладено в основу розроблення криміналістикою рекомендацій практичного характеру.

Сьогодні прийнято вважати, що службове призначення криміналістики полягає в забезпеченні, сприянні своїми прийомами, методами та засобами справі боротьби із злочинністю. З огляду на службове призначення науки формулюються її більш конкретні завдання, спрямовані на удосконалення правозастосовної практики [7, с. 290]. Отже, основною метою наукових криміналістичних рекомендацій є забезпечення практики оптимальними прийомами, способами та засобами здійснення діяльності з розкриття, розслідування і запобігання злочинам. Для цього

криміналістика має досліджувати й саму професійну діяльність правоохоронців, яка своєю чергою є адекватною реакцією держави на злочинну діяльність, а отже детермінується останньою.

Крім того, в контексті запровадженого чинним КПК України змагального процесу з'являються наукові пропозиції щодо дослідження криміналістикою діяльності адвоката [10], розроблення тактики судового захисту [11], тактики та методики судового розгляду [12; 13] тощо. Відтак намітилася тенденція до розширення переліку учасників кримінального провадження, діяльність яких входить до сфери інтересів учених-криміналістів.

Дослідження криміналістикою всіх згаданих видів діяльності спрямоване на підвищення ефективності діяльності учасників кримінального провадження з метою сприяння реалізації ними визначених ст. 2 КПК України завдань кримінального провадження: захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду [14]. Безпосередня спрямованість застосування в криміналістиці діяльнісного підходу на підвищення ефективності діяльності учасників кримінального провадження, насамперед діяльності з розкриття, розслідування і запобігання злочинам, дає змогу виділити як окрему методологічну категорію праксеологічний підхід у криміналістиці.

Теоретичною базою такого підходу є праксеологія – програма комплексних наукових досліджень умов, засобів і принципів ефективної та якісної людської діяльності. До сучасних напрямів праксеологічних досліджень належать: загальна теорія раціональної діяльності, структура організації трудових колективів, принципи функціонування і правила управління трудовими колективами, продуктивність праці, типологія помилок і порушень у процесі праці, критерії оцінки результатів діяльності, способи раціонального використання ресурсів і, зрештою, розробка практичних рекомендацій щодо організації ефективної праці та створення оптимальних моделей певних галузей розумової і фізичної праці [4, с. 512].

Сутність праксеологічного методу полягає в практичному (та історичному) дослідженні та характеристиці різноманітних трудових навичок і прийомів, виокремленні їхніх елементів та побудові на цій основі рекомендацій практичного характеру [15, с. 445]. Один із засновників сучасної праксеології Т. Котарбінський писав, що з використанням згаданого методу можна

створити раціонально впорядковану збірку основних – як позитивних, так і негативних – рекомендацій, що стосуються різних галузей діяльності. Практика загальною, на його думку, спрямована на напрацювання техніки раціональної діяльності як такої, вказівок та застережень, що мають значення для дій, ефективність яких потрібно підвищити [16, с. 20].

На думку В. М. Чайки, праксеологічний підхід забезпечує ефективне управління діяльністю через її всебічний самоаналіз, самооцінку, цілеспрямоване моделювання умов і засобів удосконалення на основі синтезу теоретичних знань та емпіричного досвіду. Теорія праксеології відображає залежність результатів роботи насамперед від попередньої ретельної підготовки до її виконання, ступеня підготовленості дій у широкому розумінні, що охоплює оволодіння знаннями, свідомий вибір засобів, методів аналізу і регулювання, критерії емоційного і практичного оцінювання результатів [17, с. 177].

Варто зазначити, що праксеологічна спрямованість була притаманна криміналістиці ще з часу її зародження. Г. Гросс писав, що судовий слідчий має у своїй справі досягти успіху, а слідство має закінчитися повним вирішенням справи. Для цього слідчий повинен від самого початку вести слідство так, щоб зробити все в межах людських можливостей і зупинитися лише тоді, коли всі засоби буде вичерпано [18, с. 14–15]. У своїй фундаментальній праці «Руководство для судебных следователей как система криминалистики» Г. Гросс дає судовим слідчим рекомендації, безпосередньо спрямовані на підвищення ефективності їхньої діяльності, зокрема щодо планування розслідування, взаємодії з поліцейськими підрозділами, переконаності в кінцевому вирішенні кримінальної справи тощо [18, с. 17–22].

Одним із перших здобутки праксеології в криміналістиці застосовував у середині ХХ ст. польський вчений В. Гутенкуст. Він запропонував праксеологічну концепцію криміналістики, відповідно до якої ця наука має досліджувати особливу теорію поведінки осіб, а методологічною основою криміналістики є фундаментальні принципи праксеології [19, с. 14]. Використання праксеологічного підходу притаманне й сучасній польській школі криміналістики. Зокрема, Т. Ганауек вважає праксеологію одним із основних джерел керівних принципів криміналістики. На його думку, криміналістика, і особливо криміналістична тактика, ґрунтується на положеннях про ефективні та цілеспрямовані дії людини. Такі положення були розроблені праксеологією, тому наука криміналістика запозичила з цієї наукової

дисципліни принципи оптимізації, ефективності та цілеспрямованих дій. Ці принципи застосовні як у тактиці, так і в криміналістичній техніці та методиці. Вони також широко розглядаються в рамках криміналістичної стратегії [20, с. 45].

На думку В. Я. Колдіна, методологічне значення праксеологічного підходу для криміналістики полягає в тому, що він орієнтує науку на розв'язання її безпосередніх завдань як прикладної науки. Зв'язок криміналістики та праксеології проявляється в тому, що основним завданням криміналістики як прикладної науки є оптимізація криміналістичної діяльності. Остання ж є професійною діяльністю, спрямованою на розв'язання криміналістичних завдань, що виникають під час розкриття, розслідування та запобігання злочинам. Конкретизується така діяльність у таких спеціальних практичних завданнях: 1) виявлення джерел кримінально-релевантної інформації; 2) фіксація криміналістичної інформації; 3) встановлення механізму слідотворення; 4) розпізнавання (встановлення природи та походження) кримінально-релевантних об'єктів; 5) пошук розшукуваних об'єктів; 6) діагностика тимчасових станів об'єктів; 7) дослідження часу виникнення та відносної послідовності явищ; 8) ототожнення; 9) дослідження причинності; 10) дослідження механізму події [21, с. 13–15].

Погоджуючись із запропонованим В. Я. Колдіним поглядом на взаємозв'язок криміналістики та праксеології, вважаємо, що використання ним терміна «криміналістична діяльність» є невиправданим. Згаданий науковець сам зазначав, що сфери боротьби зі злочинністю, розкриття, розслідування та запобігання злочинам не є виключною компетенцією криміналістики та не визначають її професійних завдань. Ці сфери, окрім криміналістики, обслуговуються й іншими науками, зокрема кримінальним правом, кримінальним процесом, теорією оперативно-розшукової діяльності, а також низкою інших дисциплін [21, с. 15]. Виокремлення різновидів діяльності з розкриття, розслідування та запобігання злочинам залежно від науки, яка обслуговує таку діяльність, порушує напрямок логічних зв'язків між наукою та практикою, де практика має визначати пріоритети наукового пошуку, а не навпаки. Такий підхід вимагав би виокремлення, поряд із криміналістичною, кримінально-правовою, кримінально-процесуальною, кримінологічною та інших видів діяльності, що видається нелогічним. У цьому контексті маємо погодитися з М. В. Салтєвським, який писав, що наука криміналістика не розкриває і не розслідує злочинів, а своїми специфічними

методами і засобами сприяє правоохоронній діяльності, підвищує її ефективність [8, с. 8], а отже виділення окремого виду криміналістичної діяльності є недоцільним.

Крім того, важко погодитися з ототожненням В. Я. Колдіним праксеологічної та науково-методичної діяльності в криміналістиці. На його думку, криміналістична праксеологічна діяльність спрямована на формування типових програм (алгоритмів, методик, технологій) криміналістичної діяльності [22, с. 66]. Практичне підхід, поряд із діяльнісним, системно-структурним, технологічним, інформаційним та іншими підходами, є однією з методологічних засад розроблення криміналістичних рекомендацій технічного, тактичного та методичного характеру. Науково-методична діяльність із розроблення відповідних рекомендацій для практики має спиратися на методологічний апарат криміналістики, а не ототожнюватися з його складовими. В. В. Тіщенко, наприклад, пропонує не протиставляти технологічний підхід та криміналістичну технологію криміналістичній тактиці й методиці, а застосовувати такий підхід у побудові окремих методик розслідування чи тактичних операцій [2, с. 323]. Аналогічно праксеологічний підхід демонструє спрямованість криміналістичних рекомендацій на підвищення ефективності людської діяльності та дає змогу застосовувати здобутки праксеології у їх розробленні.

Не зовсім точним видається й ототожнення В. С. Бондарем праксеологічного та діяльнісного підходів у криміналістиці [23, с. 116]. На нашу думку, праксеологічний підхід, поряд із технологічним, є логічним розвитком та продовженням діяльнісного підходу. Останній орієнтує криміналістику на дослідження людської діяльності з вчинення та розслідування злочинів. Технологічний підхід, на думку А. А. Барцицької, є різновидом діяльнісного, що зумовлено природою діяльності як динамічного процесу, і реалізується в послідовному виконанні комплексу інформаційно-пізнавальних та організаційно-управлінських дій [24, с. 9]. Практичне підхід визначає специфічний напрям та інструментарій дослідження такої діяльності з метою підвищення її ефективності.

Як уже зазначено, на формування рекомендацій щодо оптимального розкриття, розслідування та запобігання злочинам впливають не лише особливості самої такої діяльності, а й характеристики діяльності злочинної. Практичне підхід визначає специфіку дослідження обох видів діяльності.

В. В. Тіщенко та А. А. Барцицька слушно зазначають, що ефективно проведення діяльності

з розслідування злочинів неможливе без криміналістичного вивчення закономірностей злочинної діяльності та сучасних форм її здійснення [25, с. 61], а ускладнення структури діяльності з розслідування окремих категорій злочинів, зокрема процесу доказування як інформаційно-пізнавальної основи, зумовлене передовсім змінами у структурі злочинної діяльності [25, с. 68]. На думку В. В. Тіщенко, криміналістика пізнає закономірності в діях із підготовки, учинення і приховування злочинів, вивчає механізм слідоутворення, зумовлений цими діями, та розробляє методи і засоби виявлення, розкриття і припинення злочинів [9, с. 139]. Практикологічне дослідження та з'ясування більш та менш ефективних проявів злочинної діяльності дає змогу визначити пріоритети в боротьбі з нею, прогнозувати дії злочинця та інших осіб, які протидіють розслідуванню. На цій основі також можливо розробляти профілактичні заходи, спрямовані на зменшення ефективності злочинної діяльності і протидії розслідуванню.

Отже, зважаючи на сучасні погляди на предмет та завдання криміналістики, можна зробити висновок, що ця наука спрямована на дослідження злочинної діяльності, а також діяльності з розкриття, розслідування та запобігання злочинам. Практикологічна складова криміналістики полягає в дослідженні та оцінці названих видів людської діяльності з погляду їхньої ефективності. Тому вважаємо за доцільне простежити роль практикологічного підходу як одного з керівних принципів побудови рекомендацій техніко-криміналістичного та тактичного характеру, розроблення криміналістичних методик, а також його місця в межах методологічного апарату криміналістики.

Під час розроблення рекомендацій із техніко-криміналістичного забезпечення розслідування злочинів практикологічний підхід має орієнтувати науковців на розроблення найбільш ефективних і раціональних технічних засобів, прийомів та методів збирання й дослідження доказів.

У криміналістичній тактиці практикологічний підхід є однією із засад оптимізації організації досудового розслідування, проведення слідчих та негласних слідчих (розшукових) дій. О. Я. Баєв зауважив, що за своєю суттю практикологія є наукою, близькою до науки управління. Однак якщо остання вивчає та розробляє закономірності раціональної діяльності в контексті можливості її автоматизації, то практикологія формує в загальному вигляді методи раціоналізації діяльності з позицій психології, логіки, соціології та ін. На думку науковця, для криміналістичної тактики важливі закономірності,

які виявляються і вивчаються як практикологією, так і наукою управління [26, с. 19].

Практикологічний підхід можна розглядати і як один із принципів формування криміналістичних методик. Формулюючи визначення окремої криміналістичної методики, В. А. Журавель зазначає, що остання є набором рекомендацій щодо раціональної організації процесу збирання, оцінювання і використання доказової інформації під час розслідування злочинів та судового розгляду кримінальних справ [27, с. 24]. Видається, що раціоналізація такого процесу передбачає також забезпечення максимальної ефективності діяльності уповноважених осіб під час досудового розслідування злочинів та судового розгляду кримінальних справ, що може бути досягнуто завдяки використанню здобутків практикології при побудові криміналістичних методик розслідування.

Нарешті, в межах загальної теорії криміналістики практикологічний підхід є одним із елементів методологічного апарату науки, логічним розвитком діяльнісного підходу та ілюстрацією практичної спрямованості науки. Розкривається цей підхід у низці принципів, керівних вимог до діяльності з розкриття, розслідування та запобігання злочинам, які були сформульовані криміналістикою, практикологією, теорією управління, теорією наукової організації праці, психологією та іншими науковими дисциплінами. Такими принципами є цілеспрямованість, ситуаційна обумовленість, обґрунтованість, підготовленість та спланованість, послідовність (технологічність) діяльності, принцип взаємодії з іншими учасниками кримінального провадження тощо. Видається, що ці принципи потребують окремого наукового дослідження.

Досліджувана нами методологічна категорія застосовується і в судовій експертології. М. Г. Щербаковський називає практикологічний підхід найважливішим принципом пізнання феномену судової експертизи. Його методологічне значення полягає в тому, що він орієнтує теорію судових експертиз на розв'язання її безпосередніх завдань як прикладної науки. Практичні рекомендації, розроблені відповідно до принципів практикології, дають змогу використовувати теоретично встановлені закономірності для побудови алгоритмів розв'язання конкретних завдань у типових експертних ситуаціях [28, с. 140].

Впровадження в криміналістику здобутків практикології сприяє розвитку її нового наукознавчого блоку – криміналістичної практикології, яку В. Ю. Сокол вважає перспективним на сучасному етапі напрямом розвитку криміналістики. На думку цього науковця, криміналістична практикологія має досліджувати

закономірності та особливості впровадження, використання та застосування на практиці криміналістичних новел [29, с. 220]. Вважаємо, що наведена теза дещо звужує зміст цієї наукової категорії, яка має, окрім питань впровадження криміналістичних новел, сприяти й розробленню їх з позицій праксеологічного підходу.

Висновки

Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що праксеологічний підхід у криміналістиці є одним із елементів її методологічного апарату, логічним розвитком діяльнісного підходу та ілюстрацією практичної спрямованості науки, а також одним із керівних принципів побудови рекомендацій техніко-криміналістично-го, тактичного й методичного характеру.

Такий підхід можемо визначити як форму наукового пізнання, напрям дослідження злочинної діяльності та діяльності з розкриття, розслідування та запобігання злочинам, що полягає у вивченні характерних ознак названих видів діяльності з метою розроблення практично спрямованих рекомендацій щодо оптимізації процесу боротьби зі злочинністю. Стимульований застосуванням такого підходу наукознавчий блок «криміналістична праксеологія» ми розуміємо як систему теоретичних положень щодо цілеспрямованого дослідження закономірностей злочинної діяльності та діяльності з розкриття, розслідування та запобігання злочинам, а також використання таких закономірностей для розроблення й впровадження рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності боротьби зі злочинністю.

Список використаної літератури

1. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування / Офіс Генерального прокурора. URL: https://old_gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113897&libid=100820&c=edit&_c=fo (дата звернення: 24.02.2020).
2. Тіщенко В. В. Технологічний підхід як новаційний напрям у розвитку криміналістичної науки. *Науковий вісник Львівської комерційної академії. Серія: Юридична*. 2015. № 2. С. 316–325.
3. Семенов Э. П. Общенаучные категории и подходы к познанию. Философский анализ. Львов : Выща школа, 1978. 256 с.
4. Філософський енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т філософії імені Г. С. Сковороди ; редкол.: В. І. Шинкарук (голова) та ін. Київ : Абрис, 2002. 742 с.
5. Шевчук В. М. Наукові передумови та методологічні засади формування тактичних операцій у криміналістиці. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2017. № 17. С. 18–29.
6. Белкин Р. С. Криминалистика. Краткая энциклопедия. Москва : Большая Российская энциклопедия, 1993. 111 с.
7. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. Т. 20 : Криміналістика, судова експертиза, юридична психологія / Редкол.: В. Ю. Шепітько (голова) та ін. Харків : Право, 2018. 952 с.
8. Салтєвський М. В. Криміналістика : підручник : У 2 ч. Ч. 1. Харків : Консум, Основа, 1999. 416 с.
9. Тіщенко В. В. Злочинна діяльність як об'єкт криміналістики. *Актуальні проблеми держави і права*. 2006. № 27. С. 139–145.
10. Іваницький Я. О. Закономірності адвокатської діяльності як складова предмета криміналістики : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2018. 227 с.
11. Погорельський М. А., Сергєєва Д. Б. Тактика захисника: поняття, зміст та місце в системі криміналістичної тактики. *Вісник кримінального судочинства*. 2016. № 2. С. 112–123.
12. Мирошніченко Ю. Тактика суду в кримінальному провадженні: генеза та перспектива. *Слово Національної школи суддів України*. 2013. № 1. С. 84–97.
13. Алексєйчук В. І. Криміналістична методика судового розгляду в кримінальному провадженні (місце в системі криміналістики). *Право і суспільство*. 2016. № 6. С. 162–166.
14. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон від 13.04.2012 № 4651-VI. *База даних «Законодавство України»* / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 24.02.2020).
15. Философский словарь / под ред. И. Т. Фролова. 4-е изд. Москва : Политиздат, 1981. 445 с.
16. Котарбинский Т. Трактат о хорошей работе. Москва : Экономика, 1975. 272 с.
17. Чайка В. М. Основні підходи до розробки концепції і системи підготовки майбутнього вчителя до інноваційної педагогічної діяльності. *Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ*. 2013. Вип. 2. С. 174–181.
18. Гросс Г. Руководство для судебных следователей как система криминалистики. Новое изд., перепеч. с изд. 1908 г. Москва : ЛексЭст, 2002. 1088 с.
19. Gutekunst W. Kryminalistyka. Warszawa, 1965. 489 s.
20. Hanausek T. Kryminalistyka. Zarys wykladu. Kraków, 2009. 243 s.
21. Колдин В. Я. Криминалистика: теоретическая наука или прикладная методология? *Вестник Московского университета. Сер. 11. Право*. 2000. № 4. С. 1–19.
22. Колдин В. Я. Криминалистика: інформаційні технології доказування : учебник для вузов / под ред. В. Я. Колдина. Москва : Зерцало, 2007. 752 с.
23. Бондар В. С. Формування сучасних концепцій предмета криміналістики як теоретична перспектива створення інтегративної моделі використання спеціальних криміналістичних знань у судочинстві. *Вісник Академії адвокатури України*. 2009. № 2. С. 116–120.
24. Барцицька А. А. Криміналістичні технології: сутність та місце в системі криміналістичної науки : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2011. 20 с.
25. Тіщенко В. В., Барцицька А. А. Теоретичні засади формування технологічного підходу в криміналістиці : монографія. Одеса : Фенікс, 2012. 198 с.
26. Баев О. Избранные работы по проблемам криминалистики и уголовного процесса (сборник). Москва : ЭКСМО, 2011. 613 с.
27. Журавель В. А. Криміналістичні методики: сучасні наукові концепції : монографія. Харків : Вид. агенція «Апостиль», 2012. 304 с.
28. Щербаковський М. Г. Методологія дослідження феномена судових експертиз. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка*. Сєвєродонецьк, 2016. № 3 (75). С. 133–142.
29. Сокол В. Ю. Научоведческие проблемы криминалистики. *Общество и право*. 2008. № 1 (19). С. 218–220.

References

1. Pro zareiestrovani kryminalni pravoporushennia ta rezultaty yikh dosudovoho rozsliduvannia [Registered criminal offenses and the results of their pre-trial investigation]. [General Prosecutor Office]. https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113897&libid=100820&c=edit&c=fo [in Ukrainian].
2. Tishchenko, V. V. (2015). Tekhnolohichni pidkhid yak novatsiinyi napriamok u rozvytku kryminalistychnoi nauky [Technological approach as a new direction in the development of forensic science]. *Naukovyi visnyk Lvivskoi komertsiiinoi akademii. Seriya: Yurydychna*, 2, 316–325 [in Ukrainian].
3. Semeniuk, E. P. (1978). *Obshchenauchnye kategorii i podkhody k poznaniu. Filosofskii analiz [General scientific categories and approaches to cognition. Philosophical analysis]*. Lviv: Vyscha shkola [in Russian].
4. *Filosofskiy entsyklopedychnyi slovnyk [Encyclopedic Dictionary of Philosophy]*. (2002). Kyiv: Abrys [in Ukrainian].
5. Shevchuk, V. M. (2017). Naukovi peredumovy ta metodolohichni zasady formuvannia taktychnykh operatsii u kryminalistytsi [Scientific prerequisites and methodological bases for the formation of tactical operations in forensics]. *Teoriia ta praktyka sudovoї ekspertyzy i kryminalistyky*, 17, 18–29 [in Ukrainian].
6. Belkin, R. S. (1993). *Kriminalistika. Kratkaia entsiklopediia [Forensics. Brief Encyclopedia]*. Moscow: Bolshaia Rossiiskaia entsiklopediia [in Russian].
7. *Velyka ukrainska yurydychna entsyklopediia: u 20 t. T. 20: Kryminalistyka, sudova ekspertyza, yurydychna psykholohiia [The Great Ukrainian Legal Encyclopedia (Vol. 20. Criminalistics, forensics, legal psychology)]*. (2018). Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
8. Saltevs'kyi, M. V. (1999). *Kryminalistyka [Criminalistics]* (Part 1). Kharkiv: Konsum, Osnova [in Ukrainian].
9. Tishchenko, V. V. (2006). Zlochynna diialnist yak ob'ekt kryminalistyky [Criminal activity as an object of forensic science]. *Aktualni problemy derzhavy i prava – Current Problems of State and Law*, 27, 139–145 [in Ukrainian].
10. Ivanyts'kyi, Ya. O. (2018). Zakonomirnosti advokatskoi diialnosti yak skladova predmeta kryminalistyky [Patterns of advocacy as a component of forensic science]. *Candidate's thesis*. Lviv: Ivan Franko Lviv National University [in Ukrainian].
11. Pohoretskyi, M. A. & Serhieieva, D. B. (2016). Taktyka zakhysnyka: poniattia, zmist ta mistse v systemi kryminalistychnoi taktyky [Defender's tactics: concept, content and place in the system of forensic tactics]. *Visnyk kryminalnoho sudochynstva – Herald of Criminal Justice*, 2, 112–123 [in Ukrainian].
12. Miroshnichenko, Y. (2013). Taktyka sudu v kryminalnomu provadzhenni: heneza ta perspektyva [Tactics court in criminal proceedings: Genesis and perspective]. *Slovo Natsionalnoi shkoly suddiv Ukrainy – The Slovo of the National School of Judges of Ukraine*, 1, 84–97 [in Ukrainian].
13. Aliksieichuk, V. I. (2016). Kryminalistychna metodyka sudovoho rozghliadu v kryminalnomu provadzhenni (mistse v systemi kryminalistyky) [Forensic methods of judicial proceedings in criminal proceedings (place in the criminalistics system)]. *Pravo i suspilstvo – Law and Society*, 6, 162–166 [in Ukrainian].
14. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [The Criminal Procedure Code of Ukraine]. zakon.rada.gov.ua. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> [in Ukrainian].
15. Frolov, I. T. (Ed.). (1981). *Filosofskii slovar [Philosophical dictionary]* (4th ed.). Moscow: Politizdat [in Russian].
16. Kotarbinski, T. (1975). *Traktat o khoroshei rabote [A treatise on good work]*. Moscow: Ekonomika [in Russian].
17. Chaika, V. M. (2013). Osnovni pidkhody do rozrobky kontseptsii i systemy pidhotovky maibutnoho vchytelia do innovatsiinoi pedahohichnoi diialnosti [Basic approaches to development of the concept and system of preparation of the future teacher for innovative pedagogical activity]. *Psykholohopedahohichni osnovy humanizatsii navchalno-vykhovnoho protsesu v shkoli ta VNZ*, 2, 174–181 [in Ukrainian].
18. Gross, H. (2002). *Rukovodstvo dlia sudebnykh sledovatelei kak sistema kriminalistiki [A Guide for Trial Investigators as a Forensic System]*. Moscow [in Russian].
19. Gutekunst, W. (1965). *Kryminalistyka [Criminalistics]*. Warszawa [in Polish].
20. Hanausek, T. (2009). *Kryminalistyka. Zarys wykladu [Criminalistics. Outline of the lecture]*. Kraków [in Polish].
21. Koldin, V. Ia. (2000). Kriminalistika: teoreticheskaia nauka ili prikladnaia metodologija? [Forensics: Theoretical Science or Applied Methodology?] *Vestnik Moskovskogo Universiteta. Seriya II. Pravo – The Moscow University Herald. Series II. Law*, 4, 1–19 [in Russian].
22. Koldin, V. Ia. (2007). *Kriminalistika: informatsionnye tekhnologii dokazyvaniia. Uchebnik dlia vuzov [Forensics: Information Technology Evidence]*. Moscow: Zertcalo [in Russian].
23. Bondar, V. S. (2009). Formuvannia suchasnykh kontseptsii predmeta kryminalistyky yak teoretychna perspektyva stvorennia intehratyvnoi modeli vykorystannia spetsialnykh kryminalistychnykh znan u sudochynstvi [Formation of modern concepts of the subject of forensic science as a theoretical perspective for creating an integrative model of the use of special forensic knowledge in the judiciary]. *Visnyk Akademii advokatury Ukrainy – Bulletin of the Academy of Advocacy of Ukraine*, 2, 116–120 [in Ukrainian].
24. Bartsytska, A. A. (2011). Kryminalistychni tekhnolohii: sutnist ta mistse v systemi kryminalistychnoi nauky [Forensic technologies: the essence and place in the system of forensic science]. *Candidate's thesis*. Odesa [in Ukrainian].
25. Tishchenko, V. V. & Bartsytska, A. A. (2012). *Teoretychni zasady formuvannia tekhnolohichnoho pidkhodu v kryminalistytsi [Theoretical bases of formation of technological approach in criminalistics]*. Odesa: Feniks [in Ukrainian].
26. Baev, O. (2011). *Izbrannye raboty po problemam kriminalistiki i ugovnogo protsessu (sbornik) [Selected works on the problems of forensic science and the criminal process (collection)]*. Moscow: EKSMO [in Russian].
27. Zhuravel, V. A. (2012). *Kryminalistychni metodyky: suchasni naukovi kontseptsii [Forensic methods: modern scientific concepts]*. Kharkiv: Apostyl [in Ukrainian].
28. Shcherbakovskiy, M. H. (2016). Metodolohiia doslidzhennia fenomena sudovykh ekspertyz [Methodology for investigating the phenomenon of forensics]. *Visnyk Luhanskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav im. E. O. Didorenka*, 3(75), 133–142 [in Ukrainian].
29. Sokol, V. Iu. (2008). Naukovedcheskie problemy kriminalistiki [Forensic science problems]. *Obshchestvo i pravo*, 1(19), 218–220 [in Russian].

Artem Kovalenko

THE ESSENCE AND THE METHODOLOGICAL SIGNIFICANCE OF THE PRAEIOLOGICAL APPROACH IN CRIMINALISTICS

The essence and methodological significance of the praxeological approach in criminalistics are investigated in the article. The correlation of the categories “approach” and «method» is analyzed. The genesis of the application of the provisions of forensic science in forensics is traced. Criminal activity and activities for the detection, investigation and prevention of crime are considered as the subject of criminalistics from the point of view of activity and approaches. Praxeological component of criminalistics is to study and evaluate these types of human activity in terms of their effectiveness. With regard to the fight against crime, the praxeological approach determines the specific direction and tools of research of such activity in order to increase its effectiveness. The praxeological study of criminal activity and the determination of its more or less effective manifestations allow us to determine priorities in the fight against it, to predict the actions of the offender and other persons who oppose the investigation.

The importance of the praxeological approach as one of the guiding principles of the general theory of criminalistics, forensic techniques, tactics and methods, forensic expertise is outlined. It is determined that the praxeological approach in forensics is a form of scientific knowledge, a direction of study of criminal activity and activity on detection, investigation and prevention of crimes, which consists of studying the characteristic features of these types of activities in order to develop practically directed recommendations for optimizing the process of combating crime. Forensic praxeology is a system of theoretical propositions for the purposeful study of patterns of criminal activity and activities for the detection, investigation and prevention of crime, as well as the use of patterns to develop and implement recommendations aimed at improving the effectiveness of the fight against crime.

Keywords: methodology of criminalistics, activity approach, praxeological approach, activity efficiency, forensic praxeology.

Матеріал надійшов 28.02.2020